

JANUARY 24, 2019 - 160 YEARS SINCE THE FIRST GREAT UNION OF THE ROMANIANS

Iulian PINISOARA
Universitatea „Constantin Brancusi” din Targu Jiu

ON JANUARY 24, 1859, ALEXANDRU IOAN CUZA WAS ELECTED RULER OF WALLACHIA, OBTAINING THE UNANIMITY OF THE VOTES CAST DURING THE MEETING OF THE ASSEMBLY OF DEPUTIES, ALL 64 MEMBERS AGREED WITH THE PROPOSAL EXPRESSED IN THE FIRST PART OF THE SITTING, WHICH HAD BEEN SECRET. THUS, AN INTERMEDIATE STEP WAS TAKEN IN THE DIRECTION DESIRED BY MOST OF THE ROMANIAN POLITICAL CLASS, THAT OF BRINGING TO THE PRINCIPALITY A RULER FROM ONE OF THE ROYAL FAMILIES OF EUROPE. ALEXANDRU IOAN CUZA WAS CONSIDERED, FROM THIS POINT OF VIEW, A “TEMPORARY DEPOSITORY” OF THE “SACRED TREASURE” REPRESENTED BY THE THRONE OF THE TWO PRINCIPALITIES.

KEY WORDS: CUZA, CANDIDATE, UNIONIST MOVEMENT, ALECSANDRI, COMPROMISE, C. NEGRI, INFLUENCE.

Semnificația dublei alegeri a lui Alexandru Ioan Cuza era însă mult mai importantă pentru statul proaspăt apărut pe harta Europei. Alegerea de la 24 ianuarie 1859 reprezintă o dovadă în plus a hotărârii clasei politice românești privind adoptarea modelului occidental, nu doar din punct de vedere cultural dar și în privința organizării statului. România este, prin urmare, încă din momentul nașterii sale, o țară interesată să se dezvolte din punct de vedere economic, politic, social și cultural în conformitate cu modelele oferite de statele din vestul Europei. România nu devine un stat european la începutul anilor 2000 când a fost primită în rândul statelor member ale NATO și Uniunii Europene, ci încă de la începuturile sale, când a achiesat, cu toată forța și convingerea, la valorile civilizației occidentale.

Unul dintre cele mai mari impedimente în calea unirii Moldovei cu Țara Românească era dorința unora dintre descendenții fostelor familii din principate de a accede la tron. Acest lucru era deseori recunoscut de către oamenii politici ai vremii, așa cum este cazul lui Vasile Boierescu, cel care se pronunța în legătură cu acest subiect într-un discurs din chiar ziua alegerilor de la București, întrebându-și colegii “Care este cauza diviziunii noastre ? Care este mărul de discordie dintre noi ?”¹, pentru ca tot el să ofere și răspunsul: “Acest măr de discordie, să nu-l ascundem, el este domnia. Cine va fi domnul ? Fiecare își are convicțiile sale, fiecare își are simpatiile sale personale; fiecare din noi crede că țara va fi mai fericită având de domn pe cutare și pe cutare. Dar discordia există, căci nu toți cugetăm asemenea. Din această discordie rezultă discreditul nostru. Nimeni nu mai are credința la noi; anarhia nu

¹ B. Boierescu, *Discursuri politice 1859-1883. Volumul I 1859-1873, București, Atelierele grafice Socec & Co., Societate anonimă, 1910, p. 4.*

e departe, și inamicul e la porțile noastre. Cum să respingem anarhia ? Cum să oprim pe străini ? Făcând să piară Discordia, făcând să dispară punctul care ne desparte”.¹

Cel mai important pas era, prin urmare, desemnarea unui candidat care să stingă aceste pasiuni din rândul familiilor de foști domnitori, candidat care să poată să-și asigure sprijinul tuturor electorilor, atât în Moldova cât și în Țara Românească. Beneficiind de majoritate în cadrul Adunării electivă din Moldova reprezentanții Partidei naționale l-au propus inițial pe Vasile Alecsandri. După renunțarea acestuia deputații l-au propus pe Costache Negri, una dintre cele mai respectate personalități ale vremii. S-a ajuns în cele din urmă la susținerea candidaturii lui Alexandru Ioan Cuza. A fost mult mai ușor pentru Cuza și pentru cauza mișcării unioniste, ca acesta să candideze la București, ca domn ales al Moldovei, lucru dovedit și de rezultatele alegerilor. În ședința solemnă din data de 24 ianuarie, Cuza a fost ales domn al Țării Românești cu unanimitate de voturi.

Era pentru prima dată când oamenii politici români abandonau pentru moment interesele grupărilor politice din care făceau parte și acționau în consens. Astfel de situații de compromis politic pentru susținerea unor interese de ordin superior au mai avut loc în câteva rânduri. Prima dată, în ordine cronologică, clasa politică românească se coagula tocmai pentru a-l îndepărta pe Cuza din fruntea principatelor, prin intermediul a ceea ce a rămas în istoriografia românească sub numele de “monstruoasa coaliție”. Cu atât mai ciudată pare atmosfera extraordinară, de mare sărbătoare, ce a marcat dubla alegere a lui Cuza, atmosferă surprinsă într-un alt discurs al lui Boerescu, în care acesta aprecia că “actul ce am făcut noi astăzi este un act ce dovedește la noi patriotism și o desinteresare așa de mare, cum rar se pot vedea exemple la națiunile cele mai mari ale Europei ! Astăzi unirea se realizează prin puterile morale, prin armele spirituale. Grație vouă, mandatarii ai națiunii, care știurați într-un moment a vă învinge toate pasiunile, a călca peste toate interesele egoiste, a înăbuși orice uri, și a depărta orice simpatie și antipatie personală spre a depune pe altarul patriei, pur și virgin, acest principiu al reconcilierii generale și al puterii naționale.”²

În urma dublei alegeri a lui Cuza apărea pe harta Europei un nou stat cu o suprafață de 123.355 km² și o populație de circa 4.000.000 de locuitori.³

Pentru a se ajunge la acest moment de foarte mare importanță, cele două principate au avut un drum parcurs un drum extrem de lung și anevoios. Este foarte dificil de stabilit momentul în care începe istoria “integrării” europene a spațiului locuit de români.

Contextul geopolitic a fost unul extrem de complicat pentru principatele române, mai ales pentru Muntenia și Moldova. Influența bizantină a fost înlocuită cu cea turcească după cucerirea Constantinopolului de către sultanul Mehmed al II-lea, în anul 1453. Rusia devenea și ea, în timpul domniei lui Petru cel Mare (1682-1725), una dintre marile puteri ale Europei. Cam în același timp, odată cu eșecul ultimei tentative otomane de extindere spre vestul Europei, marcată de asediul Vienei din 1683 (al doilea după cel din 1529), Habsburgii devin din ce în ce mai interesați de această regiune a Europei, speculând declinul tot mai accentuat al Înaltei Porți.

Austria, Rusia și Turcia s-au confruntat pentru extinderea influenței în principate nu doar pe cale diplomatică ci și prin numeroase conflicte militare. Timp de aproape o sută de ani principatele au fost prinse în frecvente războaie între cele trei mari puteri zonale.

Între 1716 și 1718 avea loc un război între Austria și Turcia, război cauzat, în principal, de nemulțumirile față de condițiile stabilite prin tratatul de la Karlowitz (după

¹ Ibidem.

² Ibidem, p. 7.

³ Gheorghe Iacob, *România în epoca modernizării (1859-1939). Towards a modern Romania (1859-1939)*, Editura Universității “Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2013, p. 19.

numele german al localității sârbe Sremski Karlovci), în urma unui alt conflict austriaco-otoman desfășurat între anii 1683 și 1697. Forțele militare ale Habsburgilor s-au impus în mare parte contribuției decisive a lui Eugeniu de Savoia cel care, după ce a risipit o parte a armatelor otomane la Petrovaradin, a asediat și a cucerit Belgradul în anul 1717.

Datorită contribuției lui Eugeniu de Savoia la victoria Habsburgilor, el a fost cel desemnat să înceapă negocierile, principalele pretenții ale austrieților fiind legale de cedarea de către Turcia a unei părți din Țara Românească, precum și a dreptului de numire a domnitorilor din Moldova și Țara Românească. În cele din urmă, Austria s-a mulțumit numai cu partea de peste Olt a Valahiei, Oltenia, care însă nu va sta prea multă vreme sub administrație austriacă.

Peste mai puțin de două decenii avea loc un nou conflict în care se implica și Rusia. Este vorba de războiul austro-ruso-turc din 1735-1739. Lipsiți de aportul lui Eugeniu de Savoia, mort între timp, austrieții au cerut pacea, solicitând mediere din partea Franței. Una dintre cele mai importante prevederi ale tratatului semnat în 1739 la Belgrad a fost cea privind revenirea Olteniei la teritoriul Țării Românești. Una dintre consecințele cele mai faste pentru partea vestică a Țării Românești, în timpul în care s-a aflat sub administrație austriacă, a fost reprezentată de perspectiva total diferită asupra modului de administrare a acestui teritoriu, reflectată în special prin organizarea unor recensăminte care să ofere autorităților o perspectivă asupra resurselor acestei regiuni și, eventual, a felului în care aceste resurse puteau fi exploatare.

Un alt eveniment extrem de important ce a avut loc în această perioadă a fost Congresul de pace ruso-austro-turc, ale cărui lucrări au avut loc în primăvara și vara anului 1717. Una dintre cele mai spectaculoase propuneri care au fost aduse în discuție în timpul lucrărilor tratatului de la Nemirov, a fost cea a Rusiei privind independența Principatelor Române.¹ Această propunere venită din partea diplomației ruse nu putea decât să învenineze relațiile ruso-austriece care oricum nu erau prea calde. Evident, Austria s-a opus unei astfel de propuneri, mai ales că independența principatelor urma să fie pusă sub protecția Rusiei. Era pentru prima dată când subiectul independenței principatelor române era adus în discuție în cadrul unei reuniuni diplomatice europene. Chiar dacă propunerea Rusiei nu era una “serioasă”, independența fiind pusă sub protecția rusă, ceea ce nu reprezenta decât o încercare de extindere a influenței ruse în principate, momentul nu este unul lipsit de importanță.

Un al treilea conflict ce urma să aibă consecințe importante în regiune a fost războiul ruso-turc din 1768-1774. La scurt timp, mai exact în toamna anului 1769 Moldova și Țara Românească erau ocupate din nou de către armatele țariste. Încercarea de anexare a celor două principate devenea extrem de periculoasă pentru Rusia. Din acest motiv Ecaterina a II-a și-a modificat abordarea în privința acestei regiuni. Țarina propunea unirea între Moldova și Țara Românească într-un stat ce ar fi avut menirea de reprezenta o zonă tampon între cele trei puteri din estul Europei, strategie cunoscută sub numele de “proiectul dacic”.² Rusia își continua expansiunea spre vest, granița sa occidentală devenind acum Bug-ul. Obținea, de asemenea, dreptul de liberă navigație în apele Mării Negre, precum și un drept de intervenție în afacerile interne ale Moldovei și Valahiei.

După ce, la începutul secolului al XVIII-lea, Rusia venise cu propunerea privind independența principatelor, tot ea, prin vocea țarinei însăși, era cea care aducea în discuție ideea unirii Moldovei cu Țara Românească. E drept că cele două demersuri nu au avut vreo finalitate și nici nu fuseseră propuse în interesul celor două principate, însă important este

¹ Istoria Românilor, vol. VI, ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, Editura Enciclopedică, 2012, p. 606.

² Ibidem, p. 612

faptul că Moldova și Valahia încep să devină tot mai prezente în dezbaterile care interesau diplomația europeană.

Un nou conflict avea să izbucnească în 1787. Este vorba de războiul austro-ruso-turc din 1787-1792. Acest conflict, precum și cel ce va urma să aibă loc între Turcia și Rusia, a fost influențat de situația politică din vestul Europei marcată de evenimentele revoluției franceze și mai apoi de cele din perioada în care Franța a fost condusă de Napoleon într-un război împotriva întregii Europe. La Galați era semnat un tratat preliminar, pacea definitivă fiind semnată la Iași în 1792. Prevederile tratatului de la Iași nu făceau altceva decât să confirme prevederile celui de la Kuciuk-Kainargi și pe cele ale Convenției de la Ainalî-Kavak. Noua graniță occidentală a Rusiei devind Nistrul. În felul acesta Rusia avea să devină vecină cu Moldova.¹

În anul 1806, profitând de faptul că Austria era mult mai interesată de evenimentele din occident, avea să declare din nou război Turciei. Sfârșitul acestui conflict urma să aibă consecințe dramatice asupra istoriei românilor. După ce, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, Rusia devenea vecină a Moldovei, la debutul celui următor aceasta avea să ocupe partea estică a Moldovei, teritoriul dintre Nistru și Prut.

Toate aceste evenimente reprezentau tot atâtea dovezi privind decăderea tot mai accentuată a Imperiului Otoman și ascensiunea și extinderea teritorială a Rusiei² în vecinătatea a ceea ce avea să devină “omul bolnav al Europei”, după expresia utilizată de John Russell.

Ascensiunea Rusiei ca actor extrem de influent în regiune era dovedită și de instituirea unui protectorat “neoficial” al acesteia asupra Moldovei și a Țării Românești începând cu anul 1822,³ pentru ca, odată cu semnarea Convenției de la Akkerman avea să se valideze o nouă expansiune a ariei de influență a Rusiei prin instituirea, în favoarea acesteia, de data aceasta în mod oficial, a unui protectorat asupra principatelor Moldovei și Țării Românești.⁴

Toate aceste conflicte care au adus în atenția Europei chestiunea privind statutul juridic al Moldovei și Valahiei au avut și importante consecințe negative. Radu Florescu semnala că numai Rusia ale cărei trupe ocupaseră în cinci rânduri principatele, au determinat nu mai puțin de 30 de ani de aplicare a legii marțiale.⁵

Acestea sunt condițiile în care, încet, încet, undeva între sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui al XIX-lea începe să devină tot mai accentuate “lupta”⁶ românilor, însă apreciem că este vorba de o luptă dusă nu doar împotriva Rusiei, dar și împotriva celorlalte două mai imperii din vecinătate: Austria și Turcia. La fel de important este și faptul că această luptă nu a fost purtată pe teren exclusiv diplomatic. Așa cum Radu Florescu însuși observa, la fel de importante precum chestiunile de ordin diplomatic au fost și cele referitoare la interesele economice ale puterilor occidentale, considerente care au determinat, în diverse ocazii, reorientări ale politicii externe a țărilor din vestul Europei.

¹ Keith Hitchins, *Românii 1774-1866*, ediția a III-a, Editura Humanitas, București, 2013, p. 65.

² Barbara Jelavic, *Istoria Balcanilor. Secolele al XVIII-lea și al XIX-lea*, vol. I, Institutul european, Iași, 2000, p.

³ Gheorghe Platon, *Românii în veacul construcției naționale. Națiune, frământări, mișcări sociale și politice, program național*, Editura Enciclopedică, București, 2005, p. 78.

⁴ Catherine Durandin, *Istoria românilor*, Institutul european, Iași, p. 81.

⁵ Radu Florescu, *The struggle against Russia in the romanian principalities: a problem in anglo-turkish diplomacy, 1821-1854*, Center for romanian studies, The Foundation for Romanian Culture and Studies, Iași, 1997, p. 74.

⁶ Folosim acest termen cu același sens pe care îl utilizează istoricul Radu Florescu în chiar titlul uneia dintre cele mai cunoscute lucrări ale sale, *The struggle against Russia in the romanian principalities: a problem in anglo-turkish diplomacy, 1821-1854*.

“Această” luptă a principatelor române împotriva Rusiei era cu atât mai necesară cu cât era foarte cunoscută influența acesteia asupra principatelor, mai ales asupra Moldovei, și asta pentru că “mai cu plecare către Rosia decât norodul acesta al moldovenilor altul nu poate să fie, și unirea lor către Rosia [...] este de trebuință”.¹

Unul dintre momentele care aveau să încheie procesul de redefinire politică și culturală în principate este reprezentat de revoluția de la 1848. În Moldova revoluția se termina foarte repede. Apropierea Iașiului de granița cu marea putere țaristă pare să fi avut importanța ei în ceea ce privește insuccesul revoluției de aici. A contat, desigur, și faptul că domnitorul Mihail Sturdza era mult mai apropiat de Rusia și se afla în contact permanent cu reprezentantul țarului la Iași. Cel mai important factor ce a determinat înfrângerea revoluției din Moldova a fost acela că Rusia reprezenta o mare putere continentală care peste numai șase ani coaliza împotriva sa întreaga Europă și care, prin urmare, nu putea tolera astfel de răzvrătiri la granițele sale². Dincolo, în Țara Românească, replica armată venea din partea Imperiului Otoman ale cărui slăbiciuni erau evidente pentru toată lumea, fiind menținut în viață deoarece interesele puterilor occidentale cereau ca Rusia să aibă o barieră cât de cât eficientă împotriva extinderii influenței țariste înspre Marea Mediterană. La București a funcționat, pentru trei luni de zile, în urma demisiei domnitorului Gheorghe Bibescu, un guvern interimar cu activitate destul de intensă³. Nici în Transilvania revoluția nu a avut succesul așteptat. A lăsat însă în urmă cele mai articulate programe politice.

Cu toate că revoluția nu a avut succes în cele trei principate, ea a dat naștere celei mai prodigioase și longevive generații din istoria românească. Ideile politice ale acestei generații au fost rafinate în timp, iar oamenii de la '48 au urmărit transformarea lor în principii active ale organizării societății românești. În afară de revoluția de la 1848, alegerea lui Alexandru Ioan Cuza în Moldova și Țara Românească la începutul anului 1859, proclamarea independenței României și proclamarea Regatului României în martie 1881, au fost doar câteva dintre marile momente istorice la care au luat parte reprezentanții acestei generații care și-a întors ireversibil ochii către lumina culturii occidentale.

Dintre reprezentanții acestei generații remarcabile din istoria românilor îi amintim pe Golești, Brătieni, C. A. Rosetti, Nicolae Bălcescu, Ion Câmpineanu, Ioan Voinescu II, Constantin N. Filipescu, Vasile Alecsandri, Alecu Russo, Costache Negri, Dimitrie Bolintineanu, Avram Iancu, George Barițiu, Simion Bărnuțiu, Eftimie Murgu, Timotei Cipariu, Alexandru Ionan Cuza, Grigore Alexandrescu, Ion Ghica, Cezar Bolliac, Costache Negruzzi. Doi dintre ei; Cuza și Bălcescu, au rămas figuri centrale și în panteonul istoric al regimului comunist.

Ei sunt autorii modernizării societății românești, chiar dacă de multe ori au avut viziuni diferite asupra căii ce ar trebui urmată pentru o reformare cât mai eficientă, politică, administrativă și socială.

Titu Maiorescu ținea să se facă diferența între liberali sau “roșii”, care erau reprezentanții generației de la '48 și conservatori care se considerau a fi demni urmași ai lui '56, anul sfârșitului războiului Crimeei și al desfășurării congresului de pace de la Paris, conflict în urma căruia a fost înlocuit protectoratul exercitat în mod exclusiv de Rusia cu unul al tuturor marilor puteri ale Europei. Maiorescu nu era singurul care gândea astfel. Barbu Catargiu, cel care devenea primul președinte al Consiliului de Miniștri al Principatelor Unite ale Moldovei și Valahiei era chiar mai intransigent. Refuzul de a autoriza o manifestație

¹ Cristian Ploscaru, *Originile “Partidei Naționale” din Principatele Române. Sub semnul “politicii boierești” (1774-1828)*, Editura Universității “Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2013, p. 139.

² Ioan Stanomir, *Așteptând revoluția. Pașoptismul și vocile sale*, Editura Humanitas, București, 2019, p. 96.

³ *Ibidem*, p. 58.

publică ce urma să comemoreze revoluția din 1848 este pus în legătură cu asasinarea sa din ziua de 8 iunie 1862.

Relațiile tumultoase dintre cele două orientări politice de la noi sunt reflectate și de un pamflet ce a circulat în acele vremuri:

“După ce ’mpreună mi s’au târbăcit,
Roșii și cu Albii s’au încumetrit;
Însă nu se știe, Roșii au albit,
Sau mai bine Albii au mai rumenit”.¹

Ca și colegi de baricade sau da adversari, cu părțile lor bune și cu cele mai puțin bune, ca orice om politic, reprezentanții acestei generații politice au fost martorii activi ai unor transformări extrem de importante pe care le-a cunoscut societatea românească timp de vreo 50 de ani, în perioada cupinsă între 1840 și 1890 când se sting ultimii reprezentanți ai săi.

¹ Satire politice care au circulat în public, manuscrise și anonime, între anii 1848-1866, culese de C. D. Aricescu, București, Editura Tipografiei Moderne, Grigore Luis, 1884, P. 48.